

АНОТАЦІЯ

Прохоров П. А. Порядок ухвалення судових рішень у цивільному процесі України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021.

Дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного процесуального права спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних особливостей порядку ухвалення судового рішення.

У дисертації виокремлено структурні елементи механізму ухвалення судового рішення у цивільному судочинстві як особливого виду правозастосовчої діяльності, до яких варто віднести: суб'єкта діяльності з ухвалення рішень, що володіє певним колом повноважень; об'єкт судового рішення; мета ухвалення судового рішення; підстави ухвалення судового рішення; етапи ухвалення судового рішення.

Визначено основні функції інституту присяжних, серед яких: 1) політична, яка спрямована на додержання вимог Конституції України, щодо участі народу при здійсненні правосуддя; 2) правотворча – за участі присяжних народ шляхом винесення судового рішення створює прецедент (у країнах англо-американської системи права) чи формує певну судову практику; 3) сприяння примиренню сторін, яка наявна в англо-американській системі, суть якої полягає в можливості сторін вирішити спір, до передачі справи на розгляд присяжним, знаючи як зазвичай такого роду справи вирішуються присяжними; 4) підвищення рівня довіри до судової влади внаслідок участі у вирішенні справи непрофесійних суддів – представників народу; 5) підвищення правосвідомості громадян, у разі якщо присяжні беруть участь у справі, то будуть значно краще розуміти норми матеріального та процесуального права, що діють у такій державі; 6) легітимація судових рішень.

Запропоновано забезпечити одноособовий розгляд окремих категорій справ в суді апеляційної інстанції, зокрема: апеляційних скарг на ухвали, на які можуть бути подані скарги окремо від рішення суду.

Обґрунтовано необхідність забезпечення таємниці наради суддів замість таємниці нарадчої кімнати, тобто тих обговорень, які відбуваються і поза межами нарадчої кімнати, і під час підготовки проектів судових рішень, окремих думок. Наявність інституту окремої думки вказує на можливість паралельного обговорення декількох проектів судових рішень, декількох альтернативних варіантів окремих думок: такі обговорення можуть відбуватися і поза межами нарадчої кімнати, якщо суд оголосив вступну та резолютивну частину. Слід забезпечити можливість обговорення тексту судового рішення не тільки всередині колегіального складу суду, а й між суддею-доповідачем та його помічником. Очевидно, що під час підготовки проекту судового рішення помічник судді отримує певні вказівки від судді щодо його бачення обґрунтування судового рішення, а тому фактично такі дії можуть бути розцінені як вимушене порушення таємниці нарадчої кімнати, адже суд не може дати належну вказівку, не виказуючи ходу обговорення чи аргументів, які були вказані іншими суддями. Під час складання окремих думок суддя, що доручає складення її проекту помічникові, так само не може дати повноцінної настанови без виказування тих положень судового рішення, що були підтримані більшістю.

Визначено випадки коли ухвалення окремої думки судді є обов'язковим для учасника колегії, який незгідний з основним текстом рішення по цивільній справі.

Вдосконалено наукові положення про те, що судові рішення, зокрема ухвали поділяться на усні (вербальні/протокольні) та письмові. Уточнено, що протокольні ухвали не набувають письмової форми у зв'язку із їх внесенням до протоколу судового засідання, адже секретар судового засідання не може точно відобразити мотиви суду з прийняття відповідної ухвали, висновки суду та інший важливий зміст судового рішення, викладеного в усній формі.

Обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення форми та строків прийняття окремої думки судді.

Визначено обов'язкові *реквізити окремої думки*, які необхідно законодавчо закріпити: назву документа, дати викладення; відомостей про судові рішення, з яким не погоджується суддя; підстав та мотивів повної чи часткової незгоди з рішенням суду; можливий варіант застосування правової норми; прізвище, ініціали та підпис судді, який виклав окрему думку. *Строк виготовлення окремої думки судді* не повинен перевищувати строк складення повного тексту судового рішення. Окрім цього, у судовому рішенні, напроти підпису судді (який незгідний з таким судовим рішенням) має бути зазначено, що дане судове рішення підписано із викладенням окремої думки – зазначене дасть змогу учасниками справи, які не були присутні під час проголошення судового рішення, громадськості і суддям, які ознайомлюються із рішеннями в Єдиному державному реєстрі судових рішень, дізнатися про наявність окремої думки і з'ясувати її зміст.

Визначено ознаки окремої думки судді є: 1) є письмовим документом присяжного, судді чи суддів, у якому висловлена позиція, яка суперечить позиції більшості складу суду; 2) стосується обставин конкретно визначеної справи; 3) носить персоніфікований характер по відношенню до сторін; 4) є гарантією внутрішньої незалежності суддів, які не згодні з більшістю колегіального складу суду; 5) викладається з власної ініціативи присяжного, судді (суддів), крім випадку, передбаченого ч. 5 ст. 404 ЦПК України; 6) не спричиняє процесуальних наслідків (наприклад, не є підставою для апеляційного/касаційного оскарження).

З урахуванням вищенаведених ознак визначено місце окремої думки судді у системі цивільного процесуального права: вказується, що окрема думка є міжгалузевим субінститутом процесуального права, яка характерна для всіх видів судових проваджень, що існують в національній правовій системі.

Виділено два типи використання штучного інтелекту при ухваленні судових рішень: 1) допоміжний, відповідного до якого штучний інтелект

асистує судді при ухваленні судового рішення (проводить порівняльний аналіз різного роду нормативних актів, підбирає релевантну судову практику, визначає правові позиції, від яких було здійснено відступ Верховним Судом тощо); 2) штучний інтелект як заміна судді, відповідного до якого штучний інтелект самостійно на основні завданих алгоритмів приймає судові рішення.

Надано аргументацію щодо недоцільності участі присяжних при розгляді цивільних справ судами загальної юрисдикції, з огляду на виявлені недоліки їхньої участі у розгляді цивільних справ: затягування строків розгляду справи, неврегульованість процедури оперативної заміни присяжних у разі неможливості їхнього прибуття з об'єктивних причин.

Дістали подальшого розвитку наукові положення про етапи прийняття судового рішення. Зокрема встановлено, що існує чотири етапи прийняття судового рішення: 1) встановлення та дослідження фактичних обставин справи; 2) юридична кваліфікація справи; 3) винесення рішення уповноваженим суб'єктом правозастосування.

Надано оцінку явищу «віртуального брифінгу» суддів, суть якого полягає в тому, що при винесенні рішення та обрання аргументації для судового рішення судді, окрім звернень до висновків науковців у рамках передбаченої законодавством процедури, також використовують аргументацію науковців, практикуючих юристів, які висловлюються в соціальних мережах.

Визначено роль головуючого судді при колегіальному розгляді справи, яка має суттєве значення адже саме він акцентує увагу інших суддів-учасників колегії на певних фактичних обставинах справи, викладає стислу хронологію подій і позицію судів попередніх інстанцій, окрім цього, до впровадження повністю електронних матеріалів справи справа у паперовій формі знаходиться у судді-доповідача (головуючого).

Надано наукове визначення проголошенню судового рішення у цивільному процесі як складовому елементу механізму ухвалення таких рішень. Відповідно, під *проголошенням* судового рішення варто розуміти регламентовану цивільним процесуальним законодавством процедуру, яка

включає в себе дії суду щодо інформуванні учасників справи, які беруть участь в судовому засіданні, та інших осіб, що спостерігають за розглядом справи, про зміст судового рішення. При цьому, під іншими особами варто розуміти будь-кого, кому цікавий хід розгляду відповідної цивільної справи у відповідному суді, а не тільки учасників цивільних процесуальних правовідносин, зокрема – преса, публіка, правозахисні організації тощо.

Запропоновано розширити підхід до розуміння проголошення судового рішення з простого зачитування тексту судового рішення на доведення його змісту до відома невизначеного кола осіб. З урахуванням цього пропонується виділяти такі форми проголошення судових рішень: 1) зачитування судового рішення у відкритому судовому засіданні; 2) вручення копії судового рішення учасникам справи та іншим особам, зацікавленим в їх отриманні (наприклад, особам, що не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання щодо їхніх прав чи законних інтересів); 3) депонування (тобто організоване зберігання з наданням доступу) судового рішення в канцелярії та/або в архіві суду; 4) публікація тексту судового рішення ЄДРСР, друкованих виданнях та/або на офіційному веб-порталі «Судова влада».

Сформульовано науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення цивільного процесуального законодавства в частині порядку одноосібного та колегіального ухвалення судових рішень.

Ключові слова: нарада кімната, окрема думка, присяжний, проголошення судового рішення, склад суду, суд, судове рішення, ухвалення судового рішення, цивільний процес, цивільне судочинство.

SUMMARY

Prokhorov P. A. Decision Making Procedure of Judgments in Civil Proceedings of Ukraine. – Qualifying scientific paper based on rights of a manuscript. PhD dissertation in specialty 081–Law. – National University “Odesa Law Academy”, Odesa, 2021.

The dissertation is the first in the domestic science of civil procedural law special complex research of theoretical and practical features of the order of court decision making.

The dissertation highlights structural elements of the mechanism of court decision-making in civil proceedings as a special type of law enforcement activity, which include: the subject of decision-making activity, which has a certain range of powers; object of court decision; the purpose of the court decision; grounds for court decision; stages of court decision-making.

Main functions of the jury institute are determined, among which are: 1) political ones, which is aimed at complying with requirements of the Constitution of Ukraine regarding participation of people in administration of justice; 2) law-making – under participation of juries, people create a precedent (in countries of the Anglo-American legal system) or form a certain judicial practice by passing a court decision; 3) promoting conciliation, which is present in the Anglo-American system, the essence of which is the ability of the parties to resolve the dispute before referring the case to a jury, knowing how such cases are usually decided by a jury; 4) increasing the level of trust in the judiciary as a result of participation in the case of non-professional judges – representatives of people; 5) raising the legal awareness of citizens, if the jury is involved in the case; they will have a much better understanding of the rules of substantive and procedural law in force in such a state; 6) legitimacy of court decisions.

It is proposed to provide individual consideration of certain categories of cases in the court of appeal, in particular: appeals against decisions that may be appealed separately from the court decision.

The need to ensure the secrecy of the meeting of judges instead of the secrecy of the deliberation room, i. e. those discussions that take place outside the deliberation room and during preparation of draft court decisions, individual opinions. The presence of the institution of a dissenting opinion indicates the possibility of parallel discussion of several draft court decisions, several alternative versions of dissenting opinions: such discussions may take place outside the deliberation room if the court has announced the introductory and the operative parts. It should be possible to discuss the text of the judgment not only within the board, but also between the Judge-Rapporteur and his assistant. It is obvious that during preparation of the draft court decision, the assistant judge receives certain instructions from the judge regarding his vision of reasoning for the court decision, and therefore, in fact, such actions can be regarded as a forced violation of the secrecy of the deliberation room or arguments made by other judges. When drafting dissenting opinions, the judge who entrusts the drafting of his/her draft to the assistant may not give full guidance without stating provisions of the judgment that were supported by the majority.

There are cases when adoption of a dissenting opinion of a judge is mandatory for a member of the board who disagrees with the main text of the decision in a civil case.

Scientific provisions, that court decisions, in particular rulings, will be divided into oral (verbal/protocol) and written ones, have been improved. It is clarified that the protocol rulings are not in writing due to their inclusion in the minutes of the court session, as the secretary of the court session cannot accurately reflect the court's motives for the decision, court conclusions and other important content of the court decision.

The necessity of legislative consolidation of the form and terms of adoption of a dissenting opinion of a judge is substantiated.

The obligatory *details* of the *dissenting opinion* which need to be fixed by the legislation are defined: the title of the document, the date of presentation; information about the court decision with which the judge does not agree; grounds

and motives for full or partial disagreement with the court decision; possible application of the legal norm; last name, initials and signature of the judge who presented a dissenting opinion. *The term for preparing a dissenting opinion of a judge* shall not exceed the term for drafting the full text of the court decision. In addition, the court decision, opposite the judge's signature (who has disagreed with such a court decision) must state that the court decision was signed with a dissenting opinion – this will allow the parties who were not present at the announcement of the court decision, the public and judges who get familiarized with decisions in the Unified State Register of Judgments, to learn about the existence of a dissenting opinion and find out its content.

Defined signs of a dissenting opinion of the judge are: 1) is a written document of a juror, judge or judges, in which a position is expressed that contradicts the position of the majority of the court; 2) concerns the circumstances of a specific case; 3) is personalized in relation to the parties; 4) is a guarantee of the internal independence of judges who do not agree with the majority of the collegial composition of the court; 5) is set out on the own initiative of the juror, judge (judges), except as provided in Part 5 of Art. 404 CPC of Ukraine; 6) does not cause procedural consequences (for example, is not a ground for appeal/cassation appeal).

Taking into account the features mentioned above, the place of a dissenting opinion of a judge in the system of civil procedural law is determined: it is pointed out that a dissenting opinion is an intersectoral institution of procedural law, which is characteristic of all types of court proceedings that exist in the national legal system.

There are two types of use of artificial intelligence in court decisions: 1) auxiliary one, according to which artificial intelligence assists judges in making a court decision (comparative analysis of various regulations, selects relevant case law, determines legal positions from which the Supreme Court has departed, etc.); 2) artificial intelligence as a replacement of the judge according to which artificial intelligence independently on the basic put algorithms makes the court decision.

The argumentation concerning inexpediency of participation of jurors in consideration of civil cases by courts of general jurisdiction is given, considering the

revealed shortcomings of their participation in consideration of civil cases: delays in consideration of the case, unregulated procedure of prompt replacement of jurors in case of impossibility of their arrival for objective reasons.

Scientific provisions on the stages of court decision-making were further developed. In particular, it is established that there are four stages of court decision: 1) establishing and investigating the facts of the case; 2) legal qualification of the case; 3) decision-making by an authorized law enforcement entity.

An assessment of the phenomenon of “virtual briefing” of judges is given, the essence of which is that when making a decision and choosing the reasoning for the judge's court decision, in addition to appeals to conclusions of scholars within the legislative procedure, also use arguments of scientists and operating lawyers in social networks.

The role of the presiding judge in the collegial consideration of the case is defined, which is essential because it focuses the attention of other judges-participants on certain factual circumstances of the case, sets out a brief chronology of events and the position of the courts of previous instances. in paper form is in the (presiding) judge-rapporteur.

A scientific definition of the proclamation of a court decision in civil proceedings as an integral element of the mechanism for making such decisions is given. Accordingly, the *proclamation* of a *court decision* should be understood as a procedure regulated by civil procedural law, which includes court actions to inform the participants to the case participating in the court hearing, and other persons monitoring the case, on the content of the court decision. At the same time, other persons should be understood as anyone who is interested in the course of consideration of the relevant civil case in the relevant court, and not only the participants of civil procedural legal relations, in particular – the press, the public, human rights organizations and so on.

It is proposed to expand the approach to understanding the proclamation of a court decision from simply reading the text of the court decision to bringing its content to attention of an indefinite circle of persons. With this in mind, it is

proposed to distinguish the following forms of proclamation of court decisions: 1) reading of the court decision in open court hearing; 2) serving a copy of the court decision on the parties to the case and other persons interested in obtaining it (for example, persons who did not participate in the case, if the court has decided on their rights or legitimate interests); 3) depositing (i.e. organized storage with access) a court decision in the office and/or in the court archives; 4) publication of the text of the court decision of the Unified State Register of Judicial Decisions, in printed publications and/or on the official web portal “Judiciary”.

Scientifically substantiated proposals and recommendations aimed at improving civil procedural legislation in terms of the order of individual and collective decision-making are formulated.

Keywords: deliberation room, dissenting opinion, jury, proclamation of a court decision, composition of the court, court, court decision, adoption of a court decision, civil proceedings, civil procedure.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Наукові статті у фахових виданнях України:

1. Прохоров П. А. Нарадча кімната: сучасна необхідність чи «рудимент» минулого? *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №9. С.54-59.
2. Прохоров П. А. Структура механізму ухвалення судових рішень у цивільному судочинстві. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 4. С. 211-217.
3. Прохоров П. А. Проблемні питання розгляду і вирішення справ присяжними у цивільному процесі в Україні. *Юридичний вісник*. 2021. №1. С. 174-183.

*Наукові статті у зарубіжних періодичних виданнях з юридичного
напрямку:*

4. Golubeva, N., But, I., Prokhorov, P. Access to Justice Due to the Covid-19 Pandemic. *Ius Humani. Law Journal*. 2020. №9 (2). P. 47-64. URL: <https://doi.org/10.31207/ih.v9i2.243>.

Особистий внесок здобувача: досліджено вплив запроваджених карантинних заходів на здійснення правосуддя в контексті відкритості судового розгляду та права будь-якої особи бути присутнім на судовому засіданні і під час проголошення судового рішення як складової принципу гласності судового розгляду.

5. Прохоров П. А. Окрема думка судді у цивільному процесі як прояв принципу незалежності суддів. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 4(32) vol. 2. С. 108-115.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Прохоров П. А. Роль виходу суду до нарадчої кімнати у процесі доказування. *Новели цивільного процесуального законодавства: докази та доказування* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 14 вересня 2020 р.) [Електронне видання] / Уклад.: Стоянова Т. А., Островська Л. А, Сатановська О. В.; за загальною редакцією д.ю.н., професора Н. Ю. Голубєвої. Одеса : Фенікс, 2020. 185 с. С. 83-87. URL: <https://hdl.handle.net/11300/13083>.

7. Прохоров П. А. Проголошення та вручення судового рішення – діджиталізація в умовах пандемії. *Реформування цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 18 грудня 2020 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., професора Н. Ю. Голубєвої. Одеса : Фенікс, 2020. 85 с. С. 51-54. URL: <https://hdl.handle.net/11300/14001>.

8. Прохоров П. А. Забезпечення таємниці нарадчої кімнати як принцип цивільного судочинства. *«Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та перспективи розвитку»* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених (м. Одеса, 27 листопада 2020 р.) / уклад. : А. С. Гуменюк, В. С. Кучерявенко та ін. ; за ред. М. Р. Аракеляна, К. І. Спасової. Т. 1. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 268 с. С. 210-212.

9. Прохоров П. А. Функції інституту присяжних у цивільному судочинстві. *Міжнародна науково-практична конференція «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні»*, м. Одеса, 12–13 лютого 2021 р. С.61-64.

10. Прохоров П. А. Міжнародний досвід залучення присяжних до вирішення цивільних справ. *«Право як ефективний суспільний регулятор»* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 19–20 лютого 2021 р.). Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2021. 188 с. С.90-94.

11. Прохоров П. А. Етапи ухвалення судових рішень у цивільному судочинстві. *Сучасні тенденції розвитку законодавства України в контексті проведення державних реформ* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернівці, 04 березня 2021 р.) / відп. ред. Т. А. Латковська. Чернівці, 2021. 332 с. С. 256-259.

12. Прохоров П. А. Застосування штучного інтелекту для вирішення цивільних спорів. *Альтернативні способи вирішення цивільних спорів* : матеріали круглого столу (Одеса, 29 березня 2021 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., професора Н. Ю. Голубєвої ; НУ «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2021. С. 46-49. URL: <https://hdl.handle.net/11300/14491>.

*Наукові праці, які додатково відображають наукові результати
дисертації:*

13. Науково-практичний коментар. Цивільний процесуальний кодекс України / за заг. ред. Н. Ю. Голубевої. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 840 с. С. 84-87, 436-438.

Особистий внесок здобувача: надано коментар ст. 34 Цивільного процесуального кодексу України щодо складу суду, ст. 35, що визначає порядок вирішення питань при колегіальному розгляді справи, ст. 244, якою врегульовано питання виходу суду для ухвалення рішення та засади забезпечення таємниці нарадчої кімнати